УДК 336.14:336.5(477)
DOI: https://doi.org/10.30838/EP.218.350-359

Фатюха Н.Г.
кандидат економічних наук
Національний університет «Запорізька політехніка»
Fatiukha Nataliia
PhD in Economic Sc.
National University «Zaporizhzhya Polytechnic»
https://orcid.org/0000-0002-1026-6713

Зоря О.П.
кандидат соціологічних наук
Національний Університет «Запорізька політехніка»
Zorya Olexandra
PhD in Sociology Sc.
National University «Zaporizhzhya Polytechnic»
https://orcid.org/0000-0001-6247-0145

Холод Д.І.
Національний університет «Запорізька політехніка»
Kholod Daria
National University «Zaporizka Polytechnic»
https://orcid.org/0009-0003-9427-4255

АНАЛІЗ ФОРМУВАННЯ ТА ВИКОНАННЯ ДЕРЖАВНОГО БЮДЖЕТУ УКРАЇНИ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ ТА ЙОГО ВПЛИВ НА МІСЦЕВІ БЮДЖЕТИ

У статті розглянуто формування та виконання Державного бюджету України в умовах воєнного стану. Проаналізовано динаміку основних показників Державного бюджету України. Розглянуто вплив Державного бюджету на місцеві бюджети в сучасних умовах. Визначено особливості фінансування держави за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел.

Актуальність дослідження зумовлена потребою ефективного формування та виконання Державного бюджету України в умовах воєнного стану, як передумови фінансової та економічної стабільності держави.

На основі проведеного дослідження запропоновано практичні рекомендації щодо підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами, оптимізації структури доходів і видатків та вдосконалення механізмів фінансування державного бюджету в умовах воєнних та економічних викликів.

Ключові слова: *Державний бюджет України, воєнний стан, доходи бюджету, видатки бюджету, джерела фінансування, місцевий бюджет, динаміка показників.*

ANALYSIS OF THE FORMATION AND EXECUTION OF THE STATE BUDGET OF UKRAINE UNDER MARTIAL LAW AND ITS IMPACT ON LOCAL BUDGETS

This article examines the specific features of the formation and execution of the State Budget of Ukraine under martial law. The dynamics of revenues, expenditures, and the deficit of the State Budget of Ukraine, the external and internal state debt and state-guaranteed debt of Ukraine, as well as the structure of budget financing sources are analyzed. The impact of the State Budget on local budgets in the current conditions is considered. Changes in the main budget indicators under martial law are studied, and the specific features of meeting the financial needs of the state through domestic and external sources of financing are identified.

The relevance of the study is determined by the need for effective formation and execution of the State Budget of Ukraine under martial law, which is an important prerequisite for the financial and economic stability of the state. The significant increase in the need for financing defense, social protection of the population, and the country's recovery requires effective management of budget resources, ensuring a sufficient level of budget revenues, and identifying optimal

ISSN друкованої версії: 2224-6282
ISSN електронної версії: 2224-6290
© Фатюха Н.Г., Зоря О.П., Холод Д.І., 2026

sources for covering the budget deficit.

The analysis identifies the main problems and specific features of the formation and execution of the State Budget of Ukraine under martial law, its impact on local budgets, and the effectiveness of resource use. Practical recommendations are proposed to improve management efficiency, optimize revenues and expenditures, and strengthen financing mechanisms in wartime and economic challenges. Ukraine faces extremely difficult socio-economic conditions, as martial law affects all spheres of life. Ensuring stable budget formation and execution is one of the key problems of the full-scale war. Rising defense, security, and social expenditures, declining economic activity, and reduced revenues complicate the balancing of public finances, while the need for external and domestic financing requires effective sources to cover the deficit. Under these circumstances, studying the specific features of the State Budget is particularly important. Effective public financial management is essential for stability and resilience. Proper planning, rational allocation of resources, and efficient use of financing sources allow the state to meet priority needs under martial law, while maintaining the capacity to finance defense, social, and other essential expenditures highlights the relevance of analyzing its formation and execution in current conditions.

Keywords: *State Budget of Ukraine, martial law budget revenues, budget expenditures, sources of financing, local budget, dynamics.*

JEL Classification: *H6, H7, E6.*

Постановка проблеми. Україна перебуває в умовах повномасштабної війни, що суттєво впливає на соціально-економічний розвиток держави та функціонування її фінансової системи. Однією з найбільш важливих проблем у таких умовах є забезпечення стабільного формування та своєчасного виконання Державного бюджету України. Воєнний стан зумовлює значне збільшення видатків на оборону, безпеку, соціальний захист населення та відновлення пошкодженої інфраструктури, водночас негативно впливаючи на обсяги бюджетних доходів через скорочення економічної активності та податкових надходжень. У зв'язку з цим виникає потреба у залученні додаткових джерел фінансування бюджетного дефіциту та забезпеченні ефективного використання обмежених фінансових ресурсів. Тому аналіз особливостей формування та виконання Державного бюджету України в умовах воєнного стану є актуальним науковим і практичним завданням, оскільки дає змогу оцінити основні зміни у доходах і видатках бюджету, визначити проблеми його виконання та окреслити напрями забезпечення фінансової стійкості держави й місцевих бюджетів.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. Законодавчу основу дослідження становить Бюджетний кодекс України [1], який визначає принципи формування та виконання Державного бюджету, а також офіційні матеріали Міністерства фінансів України [8-11], що містять актуальні дані про джерела фінансування та показники його виконання.

У науковій літературі проблематика функціонування державних фінансів та бюджетної системи України розглядається у кількох напрямах.

Перший вектор охоплює теоретико-методологічні засади бюджетної системи та її практичні аспекти. Зокрема, у працях Р. С. Сороки та І. Г. Благуна [2] обґрунтовано фундаментальні принципи побудови бюджетної системи та її роль у забезпеченні макрофінансової стабільності.

Методологічні засади функціонування державних фінансів та бюджетної системи викладено у фундаментальному підручнику за ред. В. М. Федосова та С. І. Юрія [4], а у працях С. В. Качули, Г. Є. Павлової, Л. В. Лисяк, О. В. Добровольської та Л. І. Катан [3] систематизовано як методологічні підходи до функціонування бюджетної системи України, так і практичні механізми формування місцевих бюджетів та проблеми міжбюджетних трансфертів.

Другий напрям досліджень зосереджений на бюджетній політиці в умовах кризових викликів. Так, Т. Канєва та А. Галабурда [13] аналізують трансформацію бюджетної політики держави під час воєнного стану.

Третій сегмент наукових пошуків присвячений сучасним дослідженням, які враховують воєнні реалії: Ю. А. Романовська [5] аналізує можливості адаптації європейського досвіду управління міськими бюджетами; М. О. Кужелєв [6] досліджує вплив асиметрії фіскального простору на трансформацію бюджетної політики; А. В. Салій [7] висвітлює бюджетну асиметрію розвитку громад у воєнних умовах; Д. В. Бойченко [12] пропонує шляхи оптимізації використання бюджетних ресурсів для забезпечення соціально-економічного розвитку.

Таким чином, попередні дослідження створюють теоретичну й практичну основу для аналізу функціонування бюджетної системи України. Однак у сучасних умовах воєнного стану залишається невирішеною проблема забезпечення фінансової стійкості держави та місцевих бюджетів, зокрема пошуку ефективних механізмів адаптації бюджетної політики до кризових викликів.

Мета статті у дослідженні трансформації формування та виконання Державного бюджету України в умовах воєнного стану, його вплив на місцевий бюджет та розробку пропозицій щодо підвищення ефективності використання бюджетних ресурсів.

Методи дослідження. Для досягнення поставленої мети в дослідженні застосовано комплекс загальнонаукових і спеціальних методів економічного аналізу. Порівняльно-аналітичний метод використано для зіставлення підходів до трактування сутності державного бюджету України та для оцінки трансформації дохідної та видаткової частин бюджету України у довоєнний та воєнний періоди. Системний підхід дозволив розглядати державний бюджет як багаторівневу структуру, що охоплює доходи, видатки, джерела

фінансування та їх взаємозв'язок із макроекономічними процесами. Метод структурно-функціонального аналізу застосовано для визначення ролі окремих статей доходів, видатків бюджету у моделі фінансової політики країни. Методи узагальнення та абстрагування використано при формуванні концептуальних положень щодо бюджетної політики України в умовах воєнного стану. Табличний метод застосовано для систематизації статистичних даних та візуалізації динаміки доходів, видатків та боргового навантаження.

Виклад основних результатів дослідження. В умовах воєнного стану формування та виконання Державного бюджету України зазнало суттєвих змін. Повномасштабне вторгнення 24 лютого 2022 року спричинило значне зростання потреб держави у фінансових ресурсах та зумовило перегляд пріоритетів бюджетної політики. Особливого значення набули фінансування оборони та безпеки, забезпечення соціальних видатків, підтримка функціонування економіки та виконання державою своїх основних функцій. У зв'язку з цим аналіз особливостей формування та виконання Державного бюджету України в умовах воєнного стану дає змогу оцінити зміни у структурі бюджетних доходів і видатків, динаміку бюджетного дефіциту та основні напрями використання державних фінансових ресурсів.

Відповідно до ст. 2 Бюджетного кодексу України, «бюджет - план формування та використання фінансових ресурсів для забезпечення завдань і функцій, які здійснюються відповідно органами державної влади, органами влади Автономної Республіки Крим, органами місцевого самоврядування протягом бюджетного періоду» [1].

Водночас у сучасній економічній науці державний бюджет розглядається не лише як фінансовий план, а як багатогранна економічна категорія, сутність якої може бути розкрита через декілька взаємопов'язаних підходів:

— за економічним змістом державний бюджет являє собою систему фінансових відносин між державою, з одного боку, та суб'єктами підприємницької діяльності й домогосподарствами, з іншого, з приводу формування та використання централізованого фонду грошових коштів, призначеного для забезпечення виконання державою покладених на неї функцій і завдань. Такий підхід акцентує увагу саме на відносинах, що виникають у процесі мобілізації та розподілу бюджетних ресурсів;

— за формою прояву державний бюджет виступає як основний фінансовий план держави, у якому визначаються основні напрями формування та використання державних фінансових ресурсів протягом відповідного бюджетного періоду. У цьому розумінні бюджет є інструментом фінансового планування та реалізації державної фінансової політики;

— за матеріальним змістом державний бюджет розглядається як централізований грошовий фонд держави, який перебуває у постійному русі: щоденно до нього зараховуються надходження та здійснюються видаткові операції. Тому важливе значення має належна організація бюджетного процесу, яка забезпечує своєчасне й повне надходження коштів за доходами та їх раціональне й ефективне використання. Обсяг бюджету при цьому характеризується річною сумою коштів, що проходять через зазначений фонд [2, с. 8-9, 3, 4].

Таким чином, наведені підходи відрізняються передусім акцентами у визначенні сутності державного бюджету: законодавче трактування зосереджується на його ролі як плану формування та використання фінансових ресурсів, тоді як економічний підхід розкриває його як систему фінансових відносин, фінансовий план та централізований грошовий фонд.

На нашу думку, найбільш повно сутність державного бюджету розкривається саме через поєднання зазначених підходів, оскільки він одночасно є інструментом планування державних фінансів, сукупністю фінансових відносин та матеріальною основою забезпечення виконання державою своїх функцій. Особливого значення таке комплексне розуміння набуває в умовах воєнного стану, коли ефективність формування та використання бюджетних ресурсів безпосередньо впливає на спроможність держави забезпечувати виконання першочергових завдань.

Формування та виконання Державного бюджету у воєнний час визначають і фінансові можливості місцевих бюджетів. Особливістю управління місцевими бюджетами у воєнний час є поєднання короткострокових антикризових рішень із збереженням стратегічних орієнтирів розвитку. Постає необхідність одночасного фінансування як першочергових потреб адміністративних територій: підтримка критичної інфраструктури, соціальні виплати, робота комунальних підприємств, так і закладати основу для післявоєнного відновлення. Також відбулося посилення залежності місцевих бюджетів від міжбюджетних трансфертів, донорської та міжнародної допомоги, що підвищує вимоги до прозорості, підзвітності й ефективності використання коштів. Неефективне управління ресурсами поглиблює фінансові дисбаланси та знижує довіру громадян, держави й міжнародних партнерів до органів місцевого самоврядування. [5, 6].

Салій А.В. у своїй статті відмічає, що «війна сформувала нову бюджетну географію країни, в якій прифронтові, частково окуповані й безпосередньо постраждалі території втрачають податкову базу, людський ресурс і підприємницьку активність, тоді як відносно тилові регіони акумулюють частину додаткових фінансових потоків через внутрішню міграцію, релокацію бізнесу та концентрацію послуг» [7].

З метою оцінювання стану виконання Державного бюджету України проаналізуємо зміни в обсягах фактичного виконання його дохідної та видаткової частин упродовж 2020–2025 рр. Використання 2020-2021 років дозволяє простежити перехід від відносно збалансованих державних фінансів до кризового стану у воєнні роки та забезпечує комплексну оцінку трансформації бюджетної політики України (табл. 1):

Таблиця 1

Показники доходів та видатків Державного бюджету України у 2022–2025 рр., млн грн

Роки	Доходи	% до ВВП	Видатки	% до ВВП	Кредитування	% до ВВП	Сальдо (дефіцит бюджету)	% до ВВП
2020	1076016,7	25,66	1288016,7	30,71	5096,1	0,12	-217096,1	-5,18
2021	1296852,9	23,75	1490258,9	27,30	4531,4	0,08	-197937,4	-3,6
2022	1787395,6	34,43	2705423,3	52,12	-3326,0	-0,06	-914701,7	-17,62
2023	267198,0	40,87	4014418,1	61,40	-9309,5	-0,14	-1333 10,7	-20,39
2024	3122713,4	40,77	4486682,7	58,58	-5469,3	-0,07	-1358500,1	-17,74
2025	3834209,6	42,93	5473577,2	61,29	-3585,5	-0,04	-1635782,2	-18,32

Джерело: сформовано на основі [8].

Для наочного відображення динаміки основних показників Державного бюджету України у 2020–2025 рр. доцільно представити зміни обсягів доходів та видатків у графічному вигляді (рис. 1).

Як видно з рис. 1, упродовж 2020–2025 рр. спостерігалося поступове зростання як доходів, так і видатків Державного бюджету України. При цьому видатки протягом усього досліджуваного періоду перевищували доходи, що зумовлювало збереження значного бюджетного дефіциту.

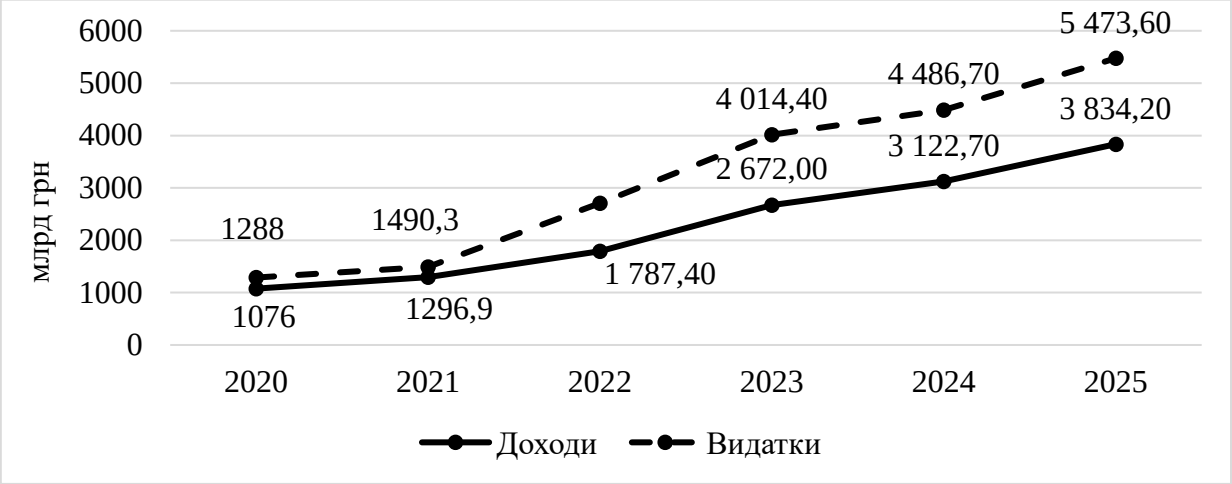

Рис.1. Динаміка доходів та видатків Державного бюджету України у 2020–2025 рр., млрд грн
Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [8].

Найбільші обсяги доходів і видатків зафіксовано у 2025 р.–3834,2 млрд грн та 473,6 млрд грн відповідно.

Слід відмітити, що довоєнні 2020-2021 рр характеризувалися помірним і контрольованим дефіцитом (на рівні 5,2% та 3,6% ВВП відповідно). Але починаючи з 2022 року відбулося різке зростання дефіциту державного бюджету (17,62% ВВП) і впродовж 2023 року він зріс до 20,4% ВВП. У 2024-2025 рр. спостерігається тенденція до зниженням, який досяг 18,32% ВВП у 2025 році, що свідчить на значну залежність від зовнішніх і внутрішніх джерел фінансування (табл. 2).

Дослідимо структуру доходів державного бюджету, адже вони визначають базу для формування видатків та показують, наскільки бюджет спирається на внутрішні податкові надходження чи зовнішню підтримку.

У 2020 році доходи державного бюджету формувалися переважно за рахунок податкових надходжень, які становили понад 79% усіх доходів. На неподаткові надходження припадає 19,79%.

Незначні частки припадають на доходи від операцій з капіталом, кошти від закордонних країн і міжнародних організацій, цільові фонди, офіційні трансферти - відповідно 0,01%, 0,1, 0,02, та 0,98%.

Серед податкових надходжень половину доходів займали внутрішні податки на товари та послуги (50,08%).

Суттєві зміни відбулися у структурі доходів державного бюджету 2025 року: частка податкових надходжень скоротилася до 52,7%, а найбільше падіння відбулося саме у внутрішніх податках на товари та послуги (зниження на понад 20,61 в.п.), що відображає зменшення економічної активності суб'єктів господарювання та споживання в умовах війни.

Частка неподаткових надходжень навпаки зросла до 31,76% проти 19,79% у 2020 році. В структурі цих надходжень особливо вагомим стало збільшення власних надходжень бюджетних установ, які у 2025 році забезпечили майже чверть доходів.

Ще однією суттєвою статтею надходжень стали кошти від закордонних країн і міжнародних організацій: 14,29% у 2025 році проти 0,1% у 2020 році, що свідчить про різке зростання залежності бюджету від зовнішньої підтримки.

Таблиця 2

Доходи державного бюджету України за статтями доходів у 2020, 2025 рр.

Статті доходів	Обсяг доходів, млн грн		Питома вага, %		Структурні зрушення, в.п.
	2020	2025	2020	2025	
Податкові надходження	851115,6	2015818,9	79,10	52,57	-26,53
Податки на доходи, прибуток та збільшення ринкової вартості	225976,3	777034,6	21,00	20,27	-0,73
Рентна плата та плата за використання інших природних ресурсів	52475,7	48682,4	4,88	1,27	-3,61
Внутрішні податки на товари та послуги	538896,2	1129829,3	50,08	29,47	-20,61
Податки на міжнародну торгівлю та зовнішні операції	30460,5	55985,0	2,83	1,46	-1,37
Збори на паливно-енергетичні ресурси	0,7	0,1	0,00	0,00	0
Інші податки та збори	3306,2	4075,3	0,31	0,11	-0,2
Неподаткові надходження	212946,9	1217563,3	19,79	31,76	11,97
Доходи від власності та підприємницької діяльності	119155,9	179101,1	11,07	4,67	-6,4
Адміністративні збори та платежі, доходи від некомерційної діяльності	9772,0	16036,9	0,91	0,42	-0,49
Інші неподаткові надходження	15038,2	68264,2	1,4	1,78	0,38
Власні надходження бюджетних установ	68980,8	954161,2	6,41	24,89	18,48
Доходи від операцій з капіталом	79,4	312,3	0,01	0,01	0
Кошти від закордонних країн і міжнародних організацій	1029,7	548013,6	0,1	14,29	14,19
Цільові фонди	187,1	412,9	0,02	0,01	-0,01
Офіційні трансферти	10658,0	52088,5	0,98	1,36	0,38
Усього	1076016,7	3834209,6	100	100	0

Джерело: сформовано на основі [8].

Отже, структура доходів державного бюджету у 2025 році свідчить про зниження ролі внутрішньої податкової бази та посилення залежності від зовнішніх джерел і неподаткових надходжень, що є прямим наслідком воєнного стану.

У період воєнного стану витрати державного бюджету суттєво збільшуються, насамперед через зростання видатків на оборону, забезпечення критично важливих соціальних потреб населення та обслуговування державного боргу. Це призводить до збільшення бюджетного дефіциту, що, у свою чергу, посилює необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів.

Розглянемо видатки державного бюджету України за функціональною та економічною класифікацією на 01.01.2021 та 2026 рр. [8].

Перш за все, розглянемо видатки за функціональною класифікацією, яка свідчить про виражену концентрацію видатків Державного бюджету України у 2025 році на фінансуванні оборони - 3 069,9 млрд грн (56,09%) (табл. 3).

Значними залишалися також видатки на громадський порядок, безпеку та судову владу - 819,4 млрд грн (14,97%), що разом із видатками на оборону визначає безпекову спрямованість бюджетної політики в умовах воєнного стану. Водночас на соціальний захист та соціальне забезпечення спрямовано 453,4 млрд грн (8,28%), а на загальнодержавні функції - 438,7 млрд грн (8,01%). Окремої уваги заслуговують видатки на обслуговування боргових зобов'язань, які становили 355,8 млрд грн (6,50%), що свідчить про значне фінансове навантаження, пов'язане з обслуговуванням державного боргу.

В порівнянні з 2025 роком структура видатків державного бюджету у 2020 році мала соціально орієнтований характер. Найбільшу частку становили соціальний захист та соціальне забезпечення та витрати на економічну діяльність, що складає понад 25% та 13,11% відповідно усіх видатків. На загальнодержавні функції припадає 12,72%. Оборона займала лише 9,35%, що свідчило про відносно мирний характер бюджетної політики.

Економічна класифікація видатків державного бюджету України дозволяє проаналізувати, як саме розподіляються бюджетні кошти між різними статтями видатків, зокрема, поточними та капітальними видатками.

За економічною класифікацією у 2025 році переважали поточні видатки - 5137,7 млрд грн (93,86%), тоді як капітальні становили лише 335,8 млрд грн (6,14%). Найбільшими складовими поточних видатків були використання товарів та послуг - 1659,5 млрд грн (30,32%) та оплата праці і нарахування на заробітну плату - 1568,2 млрд грн (28,65%). Значну частку також становили поточні трансферти - 862,8 млрд грн (15,76%) та соціальне забезпечення - 663,7 млрд грн (12,13%).

Таблиця 3

Показники видатків Державного бюджету України в 2020, 2025 рр., млн грн

Статті видатків	Обсяг видатків, млн грн		Питома вага, %		Структурні зрушення, в.п.
	2020	2025	2020	2025	
Функціональна класифікація					
Загальнодержавні функції	163849,4	438687,8	12,72	8,01	-4,71
Оборона	120374,1	3069857,4	9,35	56,09	46,74
Громадський порядок, безпека, судова влада	157672,5	81962,3	12,24	14,97	2,73
Економічна діяльність	168889,0	168746,1	13,11	3,08	-10,03
Охорона навколишнього середовища	6636,8	10546,7	0,52	0,19	-0,33
Житлово-комунальне господарство	88,5	1986,0	0,01	0,27	0,26
Охорона здоров'я	124925,3	218840,5	9,70	4	-5,7
Духовний і фізичний розвиток	9826,4	1597,5	0,76	0,29	-0,47
Освіта	52857,3	67260,8	4,10	1,23	-2,87
Соціальний захист та соціальне забезпечення	322720,3	453413,4	25,06	8,28	-16,78
Міжбюджетні трансферти	160177,1	196078,6	12,44	3,58	-8,86
Усього	1288016,7	5473577,2	100,00	100	0
Економічна класифікація					
Поточні видатки:	1193194,8	5137741,6	92,64	93,86	1,22
оплата праці і нарахування на заробітну плату	240542,3	1568150,9	18,68	28,65	9,97
використання товарів та послуг	301690,1	1659488,3	23,42	30,32	6,9
обслуговування боргових зобов'язань	120693,4	355819,8	9,37	6,5	-2,87
поточні трансферти	201281,9	862757,7	15,63	15,76	0,13
соціальне забезпечення	322472,0	663702,9	25,04	12,13	-12,91
інші поточні видатки	6515,2	27822,0	0,51	0,51	0
Капітальні видатки:	94821,9	335835,6	7,36	6,14	-1,22
придбання основного капіталу	25826,9	190951,9	2,01	3,49	1,48
капітальні трансферти	68995,0	144883,7	5,36	2,65	-2,71
Усього	1288016,7	5473577,2	100,0	100	0

Джерело: сформовано на основі [8].

У 2020 році структура поточних та капітальних видатків незначно відрізнялася від 2025 року (на 1,22 та на 0,13 в.п. відповідно). Найбільшими статтями витрат були соціальне забезпечення (25,04%), використання товарів та послуг (23,42%) та оплата праці (18,68%), що свідчить про спрямування видатків державного бюджету на підтримку соціальної сфери та економічного розвитку.

Таким чином, у 2025 році видаткова частина Державного бюджету України була орієнтована насамперед на забезпечення оборони, безпеки та виконання соціальних зобов'язань держави. Висока частка поточних видатків і значні витрати на обслуговування боргових зобов'язань обмежують можливості спрямування бюджетних ресурсів на капітальні видатки та довгостроковий розвиток, що є одним із важливих викликів бюджетної політики України в умовах воєнного стану.

Державний бюджет країни дозволяє оцінити основні напрямки діяльності уряду, використання коштів та джерела їх надходження.

Розглянемо структуру джерел фінансування державного бюджету України станом на 31 грудня 2020 та 2025 років відповідно (табл. 4).

Станом на 31 грудня 2025 року загальний обсяг фінансування становив 2435,4 млрд грн., який у 2,8 разів перевищує 2020 рік, що відображає різке зростання потреб у фінансуванні в умовах війни, особливо у зовнішньому фінансуванні, які зросли у 7,4 раза.

В структурі фінансування також відбулися значні зрушення: зовнішні джерела фінансування становили 76,1% у 2025 році проти 39,1% у 2020 році, що вказує на зростання залежності України від міжнародної підтримки та донорів.

Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни станом на 25 серпня 2026 року становить 38,3 млрд дол США.

Джерелами фінансування державного бюджету є військові облігації, кредити від Міжнародних фінансових організацій, а також двосторонні кредити та гранти. Найбільшу частку у фінансуванні загального фонду державного бюджету забезпечують ЄС та програма ERA loans, відповідно 42,9% та 25,4%, а також ОВДП (включаючи військові – 20,4%) [11]. Це підтверджує критичну роль міжнародної підтримки у забезпеченні збалансованості державних фінансів у воєнний період.

Таблиця 4

Джерела фінансування Державного бюджету України

Джерело фінансування	Обсяг фінансування, млрд грн		Відхилення	
	2020	2025	абсолютні, млрд грн	відносні, %
Державні запозичення, у т. ч.:	639,6	2435,4	1795,8	280,8
до загального фонду	621,5	2302,3	1680,8	270,4
до спеціального фонду	18,1	133,1	115,0	635,4
Державні внутрішні запозичення, у т. ч.:	389,2	581,5	192,3	49,4
до загального фонду	389,2	581,5	192,3	49,4
до спеціального фонду	-	-	-	-
Державні зовнішні запозичення, у т. ч.:	250,4	1853,9	1603,5	640,4
до загального фонду	232,4	1720,8	1488,4	640,4
до спеціального фонду	18,1	133,1	115,0	635,4

Джерело: сформовано на основі [9;10].

Внаслідок складної політико-економічної ситуації державний борг України зростає, що потребує щорічних витрат на його обслуговування та обмежує можливості фінансування соціально-економічного розвитку країни. Слід зазначити, що у 2020 році Україна перетнула нормативну межу у 60% за показником співвідношення державного боргу до ВВП, і надалі цей показник постійно зростає, особливо після початку повномасштабного вторгнення росії. Це свідчить про посилення боргового навантаження та зростання ризиків для фінансової стійкості держави.

Проведемо аналіз зовнішнього та внутрішнього державного та гарантованого державою боргу України за 2020-2025 рр.

Як свідчить рис. 2 Україні притаманне переважання зовнішнього боргу над внутрішнім. За досліджуваний період відбулося різке зростання державного боргу України. Зовнішній борг зріс із 1518,9 млрд грн у 2020 році до 7011,2 млрд грн у 2025 році, тоді як внутрішній - з 1033 млрд грн до 2031,5 млрд грн. Це свідчить про значне посилення залежності від зовнішніх джерел фінансування та зростання боргового навантаження на бюджет.

Таким чином, у 2020–2025 рр. структура доходів і видатків Державного бюджету України зазнала кардинальних змін: від соціально орієнтованої моделі довоєнного періоду до воєнно-безпекової, з різким зростанням витрат на оборону та безпеку, скороченням фінансування соціальної сфери й економічного розвитку та посиленням залежності від зовнішніх джерел фінансування. Високе боргове навантаження та домінування поточних видатків обмежують можливості інвестування у довгостроковий розвиток, що визначає ключові виклики бюджетної політики України в умовах війни.

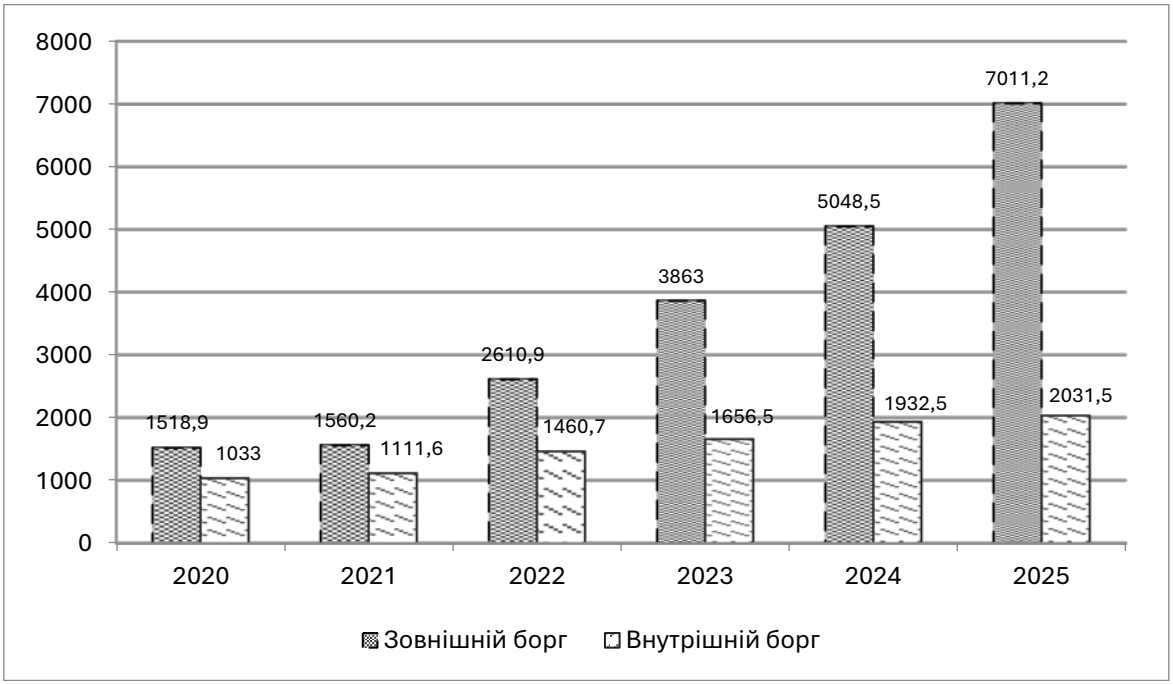

Рис. 2. Динаміка зовнішнього та внутрішнього державного та гарантованого державою боргу України, млрд грн

Джерело: систематизовано, узагальнено та згруповано за даними [8].

В умовах воєнного стану бюджетна політика України стикається з ключовими викликами, серед яких обмеженість фінансових ресурсів, економічна нестабільність та необхідність швидкої адаптації до технологічних змін. Підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами можливе завдяки:

— реформування системи контролю та аудиту - посилення громадського контролю та незалежному аналізі державних витрат;

— запровадженню програмно-цільове бюджетування, яке пов'язує витрати з конкретними стратегічними результатами;

— оновленню законодавчої бази для усунення бюрократичних бар'єрів і забезпечення раціонального використання ресурсів [12, с. 103; 13].

Отже, сучасні виклики визначають необхідність комплексної трансформації бюджетної політики, спрямованої на зміцнення фінансової стійкості та створення умов для післявоєнного відновлення економіки країни.

Висновки. В умовах воєнного стану одним із важливих завдань державної фінансової політики є забезпечення стабільного формування та ефективного виконання Державного бюджету України. Фінансові можливості місцевих бюджетів у воєнний час безпосередньо визначаються формуванням і виконанням Державного бюджету, адже саме його пріоритети та обсяги міжбюджетних трансфертів, донорської й міжнародної допомоги забезпечують критичні потреби громад, впливають на їхню стійкість та довіру суспільства й партнерів.

Повномасштабна війна зумовила суттєве зростання фінансових потреб держави, передусім у сфері оборони та безпеки, соціального захисту населення й підтримки функціонування економіки. У таких умовах особливого значення набуває ефективне планування та використання обмежених бюджетних ресурсів.

Проведений аналіз показників Державного бюджету України за 2020 - 2025 рр. свідчить про поступове зростання його доходів і видатків. Водночас протягом усього досліджуваного періоду видатки перевищували доходи, що зумовило збереження значного бюджетного дефіциту. У 2025 р. доходи становили 3834,2 млрд грн, а видатки – 5473,6 млрд грн, унаслідок чого дефіцит досяг 1635,8 млрд грн.

Дослідження структури доходів Державного бюджету України у 2025 році засвідчує зниження ролі внутрішньої податкової бази та посилення залежності від зовнішніх джерел і неподаткових надходжень, що є прямим наслідком воєнного стану та визначає фінансові можливості місцевих бюджетів через систему міжбюджетних трансфертів і міжнародної підтримки.

Аналіз структури видатків у 2025 р. показав, що пріоритетне місце посідало фінансування оборони - 3 069,9 млрд грн (56,09%), а також громадського порядку, безпеки та судової влади - 819,4 млрд грн (14,97%). Значні ресурси спрямовувалися на соціальний захист та соціальне забезпечення. При цьому 93,86% загального обсягу видатків становили поточні видатки, тоді як частка капітальних видатків складала лише 6,14%, що свідчить про обмежені можливості держави щодо фінансування довгострокового розвитку в умовах високих поточних потреб.

Станом на кінець 2025 року фінансування Державного бюджету України різко зросло й на 76,1% спиралося на зовнішні джерела, що у воєнних умовах посилило залежність від міжнародної підтримки та донорів. Основними джерелами фінансування бюджету стали військові облігації, кредити міжнародних організацій та гранти ЄС і програми ERA loans.

Високе боргове навантаження та домінування поточних видатків обмежують можливості інвестування у довгостроковий розвиток, що визначає ключові виклики бюджетної політики України в умовах війни.

Підвищення ефективності управління бюджетними ресурсами можливе завдяки реформуванню системи контролю та аудиту, запровадженню програмно-цільового бюджетування й оновленню законодавчої бази для усунення бюрократичних бар'єрів та раціонального використання коштів.

Декларація щодо використання інструментів штучного інтелекту. В ході підготовки статті було використано інструменти генеративного штучного інтелекту (GPT-5.6 Luna, OpenAI, 2026) для цілей пошуку та узагальнення літератури та покращення структури/логіки статті. Жоден текст, згенерований за допомогою штучного інтелекту, не використовувався без критичного редагування. Автори несуть повну відповідальність за науковість, точність та цілісність контенту.

Список використаних джерел:

1. Бюджетний кодекс України : Закон від 08.07.2010 № 2456-VI. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text (дата звернення: 29.05.2026).

2. Сорока Р. С., Благун І. Г. Бюджетна система: навч. посіб. : Львів : Львівський державний університет внутрішніх справ, 2011. 236 с. URL: https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/1652 (дата звернення: 29.05.2026).

3. Бюджетна система України: навчальний посібник в схемах і таблицях / С. В. Качула, Г. Є. Павлова, Л. В. Лисяк, О. В. Добровольська, Л. І. Катан. Дніпро : Монолит, 2021. 332 с. URL: http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/4961 (дата звернення: 12.06.2026).

4. Бюджетна система : підручник / за ред. В. М. Федосова, С. І. Юрія. Київ : Центр учбової літератури ; Тернопіль : Економічна думка, 2012. 871 с. URL: https://utek.uz.ua/wp-content/uploads/2025/04/Byudzhetna-systema-Fedosov.pdf (дата звернення: 12.06.2026).

5. Романовська Ю. А. Управління міським бюджетом: Європейський досвід та можливості його адаптації в Україні. European scientific journal of Economic and Financial innovation. 2026. Т. 1, № 19. С. 148-156.

DOI: http://doi.org/10.32750/2026-0113

6. Кужелєв М. О. Вплив асиметрії фіскального простору на трансформацію бюджетної політики в Україні. Сучасні напрями розвитку економіки, підприємництва, технологій та їх правового забезпечення : матеріали міжнар. наук. – практ. конф., (Львів, 27-28 трав. 2026 р). Львів : ЛТЕУ, 2026. С. 184-185. URI: https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/40060 (дата звернення: 12.06.2026).

7. Салій А. В. Бюджетна асиметрія розвитку громад України в умовах війни. Публічне адміністрування та національна безпека. 2026. № 3(68). С. 204–210. DOI: https://doi.org/10.25313/2617-572X-2026-3-68-25

8. Мінфін - фінансовий портал. URL: https://minfin.com.ua/ (дата звернення: 12.06.2026).

9. Показники виконання Державного бюджету України за 2019-2020 роки. Міністерство фінансів України. 2020. URL: https://mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information (дата звернення: 12.06.2026).

10. Показники виконання Державного бюджету України за січень-грудень 2024-2025 років. Міністерство фінансів України. 2025. URL: https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2025-770 (дата звернення: 12.06.2026).

11. Фінансування державного бюджету України з початку повномасштабної війни станом на 25 серпня 2026 року. Міністерство фінансів України. 2026. https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435 (дата звернення: 12.06.2026).

12. Бойченко Д. В. Оптимізація використання бюджетних ресурсів у забезпеченні соціально-економічного розвитку. European scientific journal of Economic and Financial innovation. 2025. № 1(15). С. 98-105. DOI: https://doi.org/10.32782/2312-7872.1.2025.14

13. Канєва Т., Галабурда А. Бюджетна політика держави в умовах воєнного стану. Scientia fructuo**sa.** 2022. № 4. С. 98-109. DOI: https://doi.org/10.31617/1.2022(147)07

References:

1. Biudzhetnyi kodeks Ukrainy [Budget Code of Ukraine]. Zakon Ukrainy vid 08.07.2010 №. 2456-VI. (2010, July 8). URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2456-17#Text

2. Soroka, R. S., & Blahun, I. H. (2011). Biudzhetna systema: navchalnyi posibnyk [Budgetary system: textbook]. Lviv: Lvivskyi derzhavnyi universytet vnutrishnikh sprav. https://dspace.lvduvs.edu.ua/handle/1234567890/1652 [in Ukrainian].

3. Kachula, S. V., Pavlova, H. Ye., Lysiak, L. V., Dobrovolska, O. V., & Katan, L. I. (2021). Biudzhetna systema Ukrainy: navchalnyi posibnyk v skhemakh i tablytsiakh [Budgetary system of Ukraine: textbook in schemes and tables]. Monolit. http://dspace.dsau.dp.ua/jspui/handle/123456789/4961 [in Ukrainian].

4. Fedosov, V. M., & Yurii, S. I. (Eds.). (2012). Biudzhetna systema: pidruchnyk [Budgetary system: Textbook]. Kyiv: Tsentr uchbovoi literatury; Ternopil: Ekonomichna dumka. https://utek.uz.ua/wp-content/uploads/2025/04/Byudzhetna-systema-Fedosov.pdf [in Ukrainian].

5. Romanovska, Yu. A. (2026). Upravlinnia miskym biudzhetom: Yevropeiskyi dosvid ta mozhlyvosti yoho adaptatsii v Ukraini. European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation, 1(19). https://doi.org/10.32750/2026-0113 [in Ukrainian].

6. Kuzhelev, M. O. (2026, May 27–28). Vplyv asymetrii fiskal′noho prostoru na transformatsiiu biudzhetnoi polityky v Ukraini [The impact of fiscal space asymmetry on the transformation of budget policy in Ukraine]. In Suchasni napriamy rozvytku ekonomiky, pidpryiemnytstva, tekhnolohii ta yikh pravovoho zabezpechennia [Modern directions of economic, entrepreneurial, technological development and their legal support]: Proceedings of the International Scientific and Practical Conference (pp. 184–185). Lviv University of Trade and Economics (LTEU). https://ekmair.ukma.edu.ua/handle/123456789/40060 [in Ukrainian].

7. Salii, A. V. (2026). Biudzhetna asymetriia rozvytku hromad Ukrainy v umovakh viiny [Budget asymmetry of community development in Ukraine during wartime]. Public Administration and National Security, 3(68), 204–210. https://doi.org/10.25313/2617-572X-2026-3-68-25 [in Ukrainian].

8. Minfin – finansovyi portal [Financial portal]. (n.d.). https://minfin.com.ua/ [in Ukrainian].

9. Ministry of Finance of Ukraine. (2020). Pokaznyky vykonannia Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy za 2019–2020 roky [Indicators of the execution of the State Budget of Ukraine for 2019–2020]. Ministry of Finance of Ukraine. https://mof.gov.ua/uk/current-year-budget-information [in Ukrainian].

10. Ministry of Finance of Ukraine. (2026). Pokaznyky vykonannia Derzhavnoho biudzhetu Ukrainy za sichen–hruden 2024–2025 rokiv [Indicators of the execution of the State Budget of Ukraine for January–December 2024–2025]. Ministry of Finance of Ukraine. https://mof.gov.ua/uk/budget_of_2025-770 [in Ukrainian].

11. Ministry of Finance of Ukraine. (2026, August 25). Finansuvannia derzhavnoho biudzhetu Ukrainy z pochatku povnomasshtabnoi viiny [Financing of the State Budget of Ukraine since the beginning of the full-scale war]. Ministry of Finance of Ukraine. https://mof.gov.ua/uk/news/ukraines_state_budget_financing_since_the_beginning_of_the_full-scale_war-3435 [in Ukrainian].

12. Boichenko, D. V. (2025). Optymizatsiia vykorystannia biudzhetnykh resursiv u zabezpechenni sotsial′no-

ekonomichnoho rozvytku [Optimization of the use of budgetary resources in ensuring socio-economic development]. European Scientific Journal of Economic and Financial Innovation, 1(15), 98–105. https://doi.org/10.32782/2312-7872.1.2025.14 [in Ukrainian].

13. Kaneva, T., & Halaburda, A. (2022). Biudzhetna polityka derzhavy v umovakh voiennoho stanu [Budgetary policy of the state under martial law]. Scientia Fructuosa, (4), 98–109. https://doi.org/10.31617/1.2022(147)07 [in Ukrainian].

Дата надходження статті: 07.09.2026 р.
Дата прийняття статті до друку: 21.10.2026 р.
Дата публікації (оприлюднення) статті: 02.11.2026 р.

Стаття поширюється на умовах ліцензії Creative Commons Attribution License International CC-BY.